

W. Pleyte

29 augustus 1877 Z. M. de Koning heeft ingeteekend op het werk: Nederlandsche Oudheden van de vroegste tijden tot op Karel den Groote, door dr. W. Pleyte, uitgaaf van E. J. Brill te Leiden. Ook Z. M. de keizer van Brazilië teekende onlangs in op de Fransche uitgave, die van dit werk zal verschijnen.

2 februari 1902 **WETENSCHAP EN KUNST.**

Naar aanleiding van het bericht, dat Dr. W. Pleyte om redenen van gezondheid aan de Regeering ontslag heeft gevraagd als directeur van 's Rijks Museum van Oudheden te Leiden, schrijft het *Leidsche Dagblad*:

»De gezondheidstoestand van den Heer Pleyte liet al langen tijd veel te wenschen over; wel bestond er geen levensgevaar, maar de zeer verantwoordelijke taak als directeur woog op den duur te zwaar voor een lijdend gestel. Vandaar het besluit, dat door menigeen met leedwezen zal worden vernomen. Dr. W. Pleyte is een achaeoloog en Egyptoloog van meer dan gewone beteekenis.

»Hij werd geboren te Hillegom in 1836. Hij studeerde aan de Utrechtsche hoogeschool in de theologie en werd in 1860 proponent bij het Nederd. Hervormd Kerkgenootschap. Zijn hart ging echter naar iets anders uit dan naar het predikambt. Na eenigen tijd in Leiden te hebben gewoond, begaf hij zich naar Parijs en vertoefde daar en in andere plaatsen van Frankrijk vele jaren, waar hij zich in het bijzonder toelegde op de wetenschap der archaeologie en het eerst meer speciaal op die der Oostersche volken, vooral van de Hebreërs en Egyptenaren. In Nederland teruggekomen, zette hij zijn studiën in deze richting voort en werd in 1869 benoemd tot conservator aan het Museum van Oudheden alhier, welke betrekking hij in 1891, na het aftreden van Dr. O. Leemans, verwisselde met die van directeur der genoemde instelling. Na reeds in 1867 te zijn benoemd tot lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, werd hem door den Senaat der Leidsche universiteit in 1875 ook het eere-doctoraat bij de faculteit der letteren toegekend.

«Groot is het aantal geschriften en verhandelingen, dat van zijn hand het licht zag, niet alleen in de Nederlandsche, maar vooral ook in de Fransche taal. Noemen wij slechts «Leiden-voor 300 jaren en thans» en «Nederlandsche Oudheden van de vroegste tijden tot op Karel den Groote», dat eerst voor eenigen tijd voltooid is.

In 1892 werd Dr. Pleyte benoemd tot ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, terwijl hij vroeger reeds was begiftigd met de orde als Ridder van de Kroon van Italië.

«Moge de rust, die den werkzamen geleerde nu kan nemen, een gunstigen invloed op zijn gestel hebben, zoodat hij nog vele jaren deze welverdiende rust kan genieten.»

5 maart 1907 **De Nieuwe Drentsche Volksalmanak voor 1907.**
(Slot).

De redactie voor den almanak heeft gemeend een stukje in dezen jaargang te moeten aannemen, ontleend aan "Winteravond-uitspanningen", van H. Tillema te de Wijk.

In het midden der 19e eeuw heeft deze Tillema verschillende Drentsche geschiedenissen en dorpsschetsen geschreven, waaronder bovengenoemd werk. Het gedicht, dat thans in den almanak is opgenomen, heet "Een Spinmaal te de Wijk".

"Gespinnen! vraagt men ligt, waar toch zijn die bekend?"

"Zij worden 't meest gevierd in 't oude landschap Drenth".

"Wanneer het bar getij den kouden schepter zwaait,"

"De kille Boreas door 't dor geboomte waait."

Nog altijd, ofschoon het spinnen reeds lang geleden is afgeschaft, leeft de feestelijkheid, welke er aan verbonden was, voort. De "spinstervoensdag" wordt door de Drentsche jongelui niet vergeten als oude herinnering aan de zoo vroolijke spinmalen en spintijd.

In dit gedicht beschrijft de auteur ons een echt ouderwetsch spinmaal, dat den buitenstaander misschien vreemd zal voorkomen, voor den gewestgenoot en ingewijde ligt er originaliteit en eenvoud in de twee hoofdkenmerken van de bewoners van Drenthe. De dichter heeft ook geweten, dat de spinmalen soms op kloppartijtjes zijn uitgelopen, anders had hij de volgende moraal misschien weggelaten:

"Gij gulle Drentsche jeugd bezoek vrij uw gespinnen;"

"Doch, dat 't geen hoofdzaak zij van uwe ziel en zinnen;"

"Spring er vrij lustig rond, maar houdt uw harte rein;"

"De boog wil niet altijd zoo fel gespannen zijn."

De heer H. H T. Buiskool heeft als bijdrage geleverd "Een houtveiling te Weerdinge."

Zoals de schrijver vertelt beteekende een houtveiling in dat welbekende dorpje, wanneer het hout van de Weerdingerholt, behoorende aan de marktgenooten, verkocht werd, meer dan een kermis. Uit den geheelen omtrek kwamen kooplustigen in Weerdinge samen om mede te bieden bij den verkoop van "eene groote quantiteit Eiken- en

70 Beukenboomen, staande in hun mandelige Boerhout", zooals de notaris had doen bekend maken. De volmachten lieten voor de veiling, "'n vattien jannever oet Koevern" aanrukken, welke drank in koffieketels werd overgeschonken en kosteloos getapt, welke handeling, evenmin als het thans nog in zwang zijnde koekhakken, een niet

75 onbelangrijk deel van de houtveiling was. Tot slot haalt de schrijver de "conditiën" op van eene veiling op 6 en 7 December 1770, welke 1406 gulden en 10 stuivers opbracht. Inderdaad niet weinig, de waarde van het geld toen en thans in aanmerking genomen.

Bestrijding geeft wrijving van gedachten en zij valt te prijzen, omdat daaruit altijd iets ten goede moet voortkomen. Het leveren van critiek, mits eerlijke en gegronde,

80 is daarom ook een werk, dat te prijzen valt.

De mensch is critisch; hoe spoedig laakt hij niet of keurt hij af het werk, dat door een ander is geleverd.

Er bestaan werken, die door de critiek eerst zijn geworden tot meesterwerken, die onaantastbaar bleken en vooral is dit te zeggen van den schrijver, den auteur.

85

Uit den aard der zaak, door de publiciteit, welke aan zijn werk gegeven wordt, zal hij aangevallen worden en zoo kan het zijn, dat werken, die jarenlang golden als meesterstukken, uiteenvielen als hout, dat door de wormen is aangetast. In den

Nieuwen Drentschen Volksalmanak schrijft de heer W. J. de Wilde van Utrecht een critiek op "Nederlandsche oudheden, van de vroegste tijden tot op Karel den Groote",

90 van dr. W. Pleijte, en wel onder den vraagtitel "Een standaardwerk?"

Van datzelfde boek, dat thans door den heer de Wilde bestreden wordt, schreef dr. J. H. Holwerda Jr. in Mei 1906 in "Onze Eeuw" o. a.: "Het standaardwerk voor onze Nederlandsche oudheden is ontegenzeggelijk het bekende boek van dr. Pleyte. In zeer mooie, gedeeltelijk door den schrijver zelf geteekende afbeeldingen wordt ons daarin

95 een schat van materiaal bewaard met dikwijls zeer uitvoerige notities omtrent vindplaats enz."

Dat zijn tegenstrijdige gedachten over eenzelfde werk. Wie is hier juist? Dat is natuurlijk de vraag, welke hier gedaan wordt.

Voor ons is het moeiellijk daarop een antwoord te geven. Wel kunnen wij echter zeggen, dat de heer de Wilde de fouten, die hij aanwijst, duidelijk toont en zelfs den leek op oudheidkundig gebied binnenleidt in de voor hem gesloten boeken.

100

Allereerst bespreekt de heer de Wilde de platen (het werk van dr. Pleyte is geïllustreerd] en bewijst aan de hand van vaste en onomstootelijke gegevens, dat van de 12 overgenomen teekeningen slechts twee nauwkeurig en waar zijn.

105 De andere tien zijn of dit of dat, doch in ieder geval onjuist. Het zou ons te ver voeren om hier in bijzonderheden te treden, zoodat wij slechts vermelden, dat de kaarten door den heer de Wilde b.v. cartologische caricaturen en de afbeeldingen van urnen enz. onwaar genoemd worden.

"Beter een leelijke plaat die nauwkeurig, dan een mooie die onwaar is; tenzij men geen wetenschappelijke eischen stelt aaneen standaardwerk voor archaeologie, maar het wil beschouwen als een... prentenboek", zegt de heer de Wilde en dat zal iedereen moeten toegeven.

110

Verder kunnen we hier niets anders doen dan belangstellenden verwijzen naar het zeer lezenswaardige artikel. Een uittreksel in zoo beknopten vorm als hier moet geschieden zou een allicht onduidelijk en misschien onjuist beeld geven van hetgeen door den

115 auteur gezegd wordt.

In "De eerste bewoners van ons land" schrijft de heer R. H. Herwig over hetzelfde onderwerp als voorkomt in het zoo juist besproken artikel. De schrijver wijst op hetgeen Drenthe beteekent in de oudheidkundige studie van ons land en komt dan, zooals van zelf spreekt, op de hunnebedden en daarna op de vervaardigers van deze

120 machtige graven.

Aan het slot doet de auteur een goed werk; hij wijst n.l. op den schat van oudheden, die in het Museum te Assen te bezien ligt en wekt tot een bezoek op, om tenminste datgene te leeren kennen, wat ons is overgebleven van onze eerste voorvaderen.

125

De heer A. Oltmans geeft den lezers in "Insubordinatie" een staaltje van den geest van verzet, die er zich in den "Franschen tijd" ook in het landschap Drenthe tegen de overheid openbaarde.

De voerlieden Jan Keuning en Geert Berents Lanting van Dwingeloo weigerden n.l. den 18 Sept. 1806 te voldoen aan de opdracht van de volmacht van het kerspel Assen, Hendrikus Hindriks en R. Huizingh, om bagage van een detachement dragonders van Assen naar hunne woonplaats te vervoeren, terwijl de geest van verzet reeds zoover was

130

doorgedrongen, dat zelfs het bestuur van het kerspel geen ingrijpende maatregelen tegen de overtreders durfde te nemen.

135 De lagere school, vroeger en thans, wat een verschil! Dat is een uitroep, die den lezer onwillekeurig ontvalt, wanneer hij zijne oogen laat gaan over "Oude schoolherinneringen", door J. G. C. Vegter.

In een aardig nummertje geeft de schrijver herinneringen van het schoolleven in het begin en midden der negentiende eeuw.

140 Een interessant stukje werk.

Tot slot van de almanak-bespreking zullen we de kleinere, doch daarom niet minder wetenswaardige artikeltjes (ook hier houden inhoud en lengte geen gelijken tred) samenvatten en korteling vermelden.

145 We lezen: "Toezegging van discretieën voor 't bezorgen van ambten", waarin de heer J. A. R. Kijmmell, geen onbekende op het gebied van deze soort lectuur, ons verhaalt, hoe een riddermatig landsdag-comparant jhr. Alexsander Wigbolt de Coninck tot Peyse zijn stem in dat college verkoopt aan zijne weldoeners, den ontvanger Ellents en den rentmeester Lunsingh.

150 "Tacitus bericht over de zuilen van Hercules", door den heer P. H. S., die ons mededeelt, dat naar de nieuwste verklaring de door Tacitus genoemde zuilen van Hercules doelen op het eiland Helgoland.

De heer mr. J. Nanninga Uitterdijk leverde als bijdrage "Heffing van schatting in Drenthe in 1517", dat ons een blik doet slaan in den financiëleen toestand van de landschap.

155 Als dichtwerkjes moeten we nog bijzonder de aandacht vestigen op 't geestige, "Met God en met eere", door mevr. B. Ebbinge Wubben-van Nes, "Zoor Holt", door J. M. Schiphorst en "Een tachtigjarige bij het zien van het voormalig Bargermeer", door J. G. C. Vegter.

Verder vallen nog te noemen de verschillende "bladvullingen", en als waardig slot: het "Verslag omtrent het Provinciaal Museum over 1906."

160 De almanak voor dit jaar is een aardig stukje werk, interessant voor de lezers, boeiend voor hen, die Drenthe en zijne bewoners kennen.

16 januari 1909 [...] **Aan het optreden van Oldenhuis Gratama,**

165 in de zestiger jaren der vorige eeuw, is het te danken, dat op één na alle 55 hunnebedden, die in Nederland worden gevonden, aan staat en provincie zijn gekomen en zodoende voor slooping en bederf zijn beveiligd. Van die 55 hunnebedden liggen er één in Utrecht en een in Groningen, alle overige in Drente.

Pleyte's Ned. Oudheden acht spreker onbetrouwbaar, terwijl Holwerda in zijn boekje het buitenland napraat. [...]

170 1 december 1934 **DE OUDHEIDZOEKER.**

Hij stond even stil. En luisterde. De avondwind streek door de zilverige berken en lei zich om de kruinen der jonge dennen.

175 Hier, in de Wolfsbargen, stond hij op prae-historischen grond. In 1888 had beminnelijke Emmensche predikant, dr. P. H. Roessingh, er zijn aandacht aan gewijd.

En reeds in 1870 had dr. Pleijte een onderzoek ingesteld en hadden twee leden van het Provinciaal Museum van Oudheden te Assen een urn uitgegraven. Totdat dr. Van Giffen in 1926 kwam met z'n kringgreptheorie: de harde oerzandgrond is niets anders dan met humaten geïnfilterde vulling van de kringrep om de urn en van het centraal

180 kuiltje, waarin de urn staat, terwijl het zand tusschen kringrep en urn niets anders is dan de tumusvloer, de vaste, ongerepte moederbodem.

Toch aardig van dien ouden urndelver, hem een onopgemerkte plek op deze historische begraafplaats aan te duiden. Had hij zelfs niet geheimzinnig gedaan alsof er een

185 miniatuur-hunnebedje zou verscholen zijn. 't Had hem weliswaar een paar tientjes extra gekost, maar was het anders toch niet verklapt geworden aan de Emmensche Oudheidkamer? En hij wilde zoo graag een urn in particulier bezit hebben, 't Zou de neuzen van die heeren dezen keer voorbijgaan...

Misschien – misschien waren er wel bijvondsten ook: een bronzen dolk of een pijlspits van silex wellicht.

190 Hij moest even glimlachen. Had men niet verteld van een fabriek in België, die trachtte deze vuursteen pijlspitsen te vervalschen? En had hij zelf geen kennis gemaakt met gebruiksartikelen uit de voormalige urnfabriek te Kleindijk?

Behoedzaam, met schroom, ontblootte hij verder; hij stiet op iets hards. Z'n hart

195 bonsde; met ingehouden adem groef hij verder: het was een stuk van een kringrep. Verder, verder naar het centrum. Heel gemakkelijk ging 't, als ware het omgewoelde grond.

De maan, die achter de wolken was schuil gegaan, kwam te voorschijn en glimlachte.

200 En verder groef hij tot hij weer stiet op harden oergrond. Dat moest dus de kringgreep
zijn om het centrale kuiltje van den urn. De schop beefde in z'n handen. Met
pijnlijke voorzichtigheid schilferde hij den grond af, tot plotseling duidelijk
zichtbaar werd de rand van een urn...
Een golf van ontroering kwam over hem. Eindelijk dan zou zijn lang gekoesterde wensch
205 vervuld worden, eindelijk. Het representief der La Tève periode zou een eereplaats in
huis krijgen...
Voorzichtig, met verdubbelden ijver, angstig voor breken van het zoo begeerde
voorwerp, woelt hij verder: een tweede urn wordt zichtbaar in den eersten...
Een unicum.
210 Werktuigelijk grijpt hij toe en z'n handen beroeren den schat. In geluks-moeheid
ontwindt hij den kleinen aan den grooten urn. Hoog heft hij het gesausd kleinood, dat
schittert in maanlicht-glans.
De tweede urn... Wat is dat? Leest hij goed? Waakt hij? Droomt hij? Daar grijst hem
in 't moderne blokschrift tegen:
"De gefopte vogel!"
215 In duizend scherven ligt het voorwerp van "zijn" tijd on prae-historischen grond.
De maan gaat schuil achter de wolken...
H. T. BUISKOOL.